

АНАЛІЗ НАПРЯМІВ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ВУГІЛЬНИХ КОМПАНІЙ

Шляхи вдосконалення інноваційного розвитку вугільних компаній. Інвестиційні перетворення у вугільній промисловості - це складні процеси, що важко реалізуються навіть в період істотної державної підтримки підприємств галузі. В умовах перехідного періоду не була сформована система саморегуляторів економічного розвитку, внаслідок чого сталася значна втрата економічного потенціалу, і багато вугільних шахт, долаючи смугу відновлення, що звужується, зазнали непоправних втрат практично на усіх напрямках діяльності.

Тяжкі умови самовиживання привели до неминучої ліквідації багатьох шахт і утворення ряду депресивних регіонів, як в Росії (Кизеловський, Шахтинський, Челябінський), так і в Україні (Стаханівський, Торезько-Сніжнянський, Центральний), як наслідок гостро постало питання про межі такого виживання, як з позицій держави, так і з позицій реальних і потенційних власників шахт.

Через обмеженість інвестиційних можливостей держави в цілому, галузі і конкретного підприємства зокрема простежується протиріччя між можливостями фінансової системи або потенційних кредиторів в задоволенні інвестиційних потреб і їх об'ємами.

Вирішення найважливішої проблеми вугільної галузі залучення недержавних інвестицій в комплексі з впровадженням сучасних технологій вуглевидобування і вуглезбагачення, оптимальний шлях підвищення ефективності вугільного виробництва. Про це наочно свідчить досвід підприємства ПАТ "Шахтоуправління Покровське", одним з головних достоїнств якого є перегляд утриманської політики, що склалася десятиліттями, передусім при реалізації програм раціонального відтворення шахтного фонду. Тільки залучення приватних інвестицій дозволяє приймати рішення про доцільність відробітку складних ділянок шахтного поля і компенсації збитків при істотному зростанні виробничих витрат. На жаль, інвестиційний клімат, передусім для приватних інвесторів, поки непривабливий, і напрацьований досвід передових вугільних компаній по системному рішенню проблеми інвестування у вугільній галузі може служити керівництвом до дії.

Для переходу вугільних компаній на шлях інноваційного розвитку потрібно корінне вдосконалення вугільного виробництва, орієнтоване на підтримку динамічної рівноваги його виробничих, (передусім, технологічних), економічних, фінансових, соціальних і екологічних параметрів в цілях стійкого і конкурентоздатного зростання.

Основними проблемами, стримуючими інноваційний розвиток вугільних компаній, є: слабка організація управління інноваційними процесами і

відсутність методичного забезпечення планування інноваційної діяльності на перспективу.

В умовах ринку інноваційна діяльність, будучи головною умовою конкурентоздатного і стійкого розвитку вугільних компаній, націлює їх на прискорення науково-технічного прогресу. Інновації у вигляді створення нових і вдосконалення технологічних процесів, нових організаційно-економічних форм управління, підвищення якості і створення нової вугільної продукції дозволяють отримати значні економічні і громадські вигоди.

Інноваційна діяльність дозволяє прискорити процес відтворення, припускає розвиток пошукових і фундаментальних досліджень, прикладних і дослідно-конструкторських робіт і вимагає їх впровадження у виробництво для досягнення стійкого конкурентного положення на вугільних ринках. Внаслідок цього інноваційну діяльність необхідно розглядати як безперервний, єдиний у рамках державного і приватного сектора комплексний процес, що охоплює науково-технічну, організаційну, фінансову і маркетингову діяльність.

У вугільній промисловості останніми роками простежується явна тенденція пошквального зниження інноваційної діяльності.

У вугільних компаніях здійснюються заходи по заміні застарілих видів гірничошахтного устаткування на високопродуктивне; підвищенню якості вугільної продукції; поліпшенню умов і безпеки праці; зниженню рівня забруднення довкілля у вугільних регіонах, збільшенню об'ємів товарної вугільної продукції, зростанню експорту вугілля. Проте в результаті негативного впливу ряду економічних, фінансових, інфраструктурних і інших чинників впровадження інновацій не супроводжується істотними і очікуваними вигодами. Ефективність інноваційної діяльності у вугільній галузі в цілому знаходиться на дуже низькому рівні і не перевищує 0,4-0,6 % зростання рентабельності.

Інноваційна діяльність у вугільних компаніях не знаходить віддзеркалення в планах і графіках, не враховується в бізнес-планах і проектах будівництва і реконструкції і не оцінюється в статистичній звітності про виробничу діяльність.

Для забезпечення безперервності і цілеспрямованості інноваційного процесу потрібна розробка спеціального механізму регулювання інноваційної діяльності, як на рівні окремих компаній, так і вуглевидобувних регіонів. Таким дієвим механізмом в сучасних умовах господарювання, апробованим на міждержавному, федеральному, регіональному і галузевому рівнях, являються програми інноваційного розвитку, що спеціально розробляються. Програми містять комплекс заходів, обґрунтованих за показниками ефективності і узгоджених по ресурсах, виконавцях, термінам їх здійснення і що забезпечують ефективну розробку, створення і освоєння інноваційних технологій і нової продукції.

В умовах самостійності господарювання вугільних компаній розробка програм розвитку визначається рішенням комплексу взаємозв'язаних завдань, який зводиться до, :

- аналізу, опису процесів і визначенню тенденцій розвитку у взаємодії із зовнішнім середовищем у вимірних величинах;
- комплексному аналізу розвитку вугільної компанії як складній динамічній мережі різноманітних потоків (ресурсних, вартісних, натуральних, інформаційних і інших), що мають властивості лінійності і нелінійності, переривчастої і безперервності, стійкості і нестійкості;
- оцінці і вибору варіантів стійкого розвитку в умовах нестационарної структури і параметрів, що безперервно змінюються, під впливом науково-технічних, економічних, соціальних і законодавчо-нормативних чинників.

Методичні труднощі рішення завдань визначаються тим, що рішення, що приймаються, завжди відносяться до невизначеного майбутнього, діапазон можливих альтернатив дуже широкий, рішення доводиться приймати в умовах неповної інформації і неповноти знань про міру різних впливаючих чинників, що обумовлює значну вірогідність високих ризиків.

Адекватною методологією рішення цих завдань є індикативне планування, яке з використанням системи індикаторів дозволяє кількісно визначати якісні характеристики структури виробництва, того або іншого стану процесів розвитку вугільної компанії.

Процедура формування програми інноваційного розвитку вугільної компанії з використанням розробленої системи індикаторів є ітеративною процедурою аналізу, оцінки і прогнозу по індикаторах усіх напрямів діяльності вугільної компанії і включає:

- оцінку виробничо-економічного і фінансового потенціалу;
- визначення цілей і завдань інноваційної діяльності за результатами оцінки потенціалу;
- оцінку впливу зовнішніх і внутрішніх чинників на темпи розвитку;
- прогноз динаміки показників під впливом впливаючих чинників;
- розробку сценаріїв розвитку, враховуються чинників, що розрізняються сукупністю;
- порівняння сценаріїв по цільових індикаторах і критеріях результативності інноваційної програми.

Наукове обґрунтування цілей і завдань програми вимагає оцінки інноваційного потенціалу вугільної компанії. Інноваційний потенціал розглядається як характеристика здатності вугільної компанії до зміни, поліпшення, прогресу і є мірою єдності досягнутої і можливої за певних умов.

Інноваційний розвиток вугільної компанії в умовах конкуренції і різноманітності впливаючих чинників можна охарактеризувати двома домінуючими векторами: можливістю забезпечити свій незалежний розвиток і утримувати конкурентоздатний рівень за всіляких несприятливих умов і здатністю реалізувати адекватні управлінські і регулюючі заходи по їх попередженню.

Тому під інноваційним потенціалом розуміється міра забезпеченості

вугільної компанії ресурсами і здатність до їх відтворення в цілях конкурентоздатного розвитку, як адаптивної системи до зміни зовнішніх чинників. Виходячи з цього, структуру інноваційного потенціалу пропонується визначати єдністю двох її складових - ресурсною і результативною, які тісно взаємозв'язані між собою.

Ресурсна складова інноваційного потенціалу включає усі основні компоненти, що мають різне функціональне призначення: матеріально-технічні, інформаційні, трудові і інші види ресурсів. До складу ресурсної складової також входять фінансові ресурси, які виступають як органічна єдність готівкових ресурсів і невикористаних можливостей їх альтернативного вкладення. Вони характеризуються сукупністю джерел і запасів фінансових можливостей, які є в наявності і можуть бути використані для реалізації конкретних цілей. Оцінка інноваційного потенціалу, що проводиться відповідно до рекомендованих методів, дозволяє обґрунтувати цілі і першочергові заходи, що забезпечують інноваційний розвиток вугільної компанії.

Результативність програми пропонується оцінювати за системою показників, прийнятою в міжнародній практиці.

Система включає критерії фінансової віддачі, проєктованій цінності інноваційної діяльності, задоволеності споживачів вугільною продукцією, тривалості циклу розробки і комерціалізації продукції (послуг), міри досягнення мети інноваційного розвитку.

Розроблені методи оцінки інноваційного потенціалу і результативності інновацій були апробовані при формуванні програми розвитку ПАТ "Шахтоуправління Покровське", одного з передових підприємств по видобутку вугілля підземним способом. Була розроблена і затверджена на технічній раді "Програма інноваційного розвитку ПАТ "Шахтоуправління Покровське". В основу "Програми" були покладені наукові принципи, оптимальні підходи, комплексні рішення в області впровадження сучасних технологій здобичі і збагачення вугілля.

Закладені прогресивні рішення націлені: на досягнення максимальних результатів економічного розвитку, гнучке регулювання темпів і якості розвитку виробничого потенціалу шахти в умовах тих, що змінюються в часі фінансових, матеріальних і технічних ресурсів.

Для реалізації розробленої програми у ПАТ "Шахтоуправління Покровське" створені центри фінансової відповідальності, функціями яких є моніторинг інвестиційних потоків і фінансовий контроль, а також підготовка середньострокових бізнес-планів; впроваджена система управління капіталом і кредиторською заборгованістю; проведені маркетингові дослідження, і розроблені бізнес-плани активізації інвестиційної діяльності.

Основною метою розвитку компанії є збереження конкурентоздатного функціонування і забезпечення стійкого положення на зовнішньому і внутрішньому вугільних ринках.